

„Tütarlaps kuldsest läänest“

RAT „Estonias“

G. Puccini muusika on ääretult meeldiv, tunneteküllane, sageli pisut liialt eksalteeritud, kuid alati n.-ö. omal kohal, kõneldes helilooja meisterlikust karakteriseerimisoskusest ja tugevast dramaturgijast. «Kui mul ei õnnestu enda ees selgelt näha lava, siis ma ei kirjuta, ma lihtsalt ei suuda kirjutada ühtki nooti» — need kunagi G. Puccini poolt paberile pandud sõnad iseloomustavad helilooja suhtumist oma teoste loomisprotsessi. Tema ooperid on väga lavalised, rohkeid võimalusi pakkuvad, nad otse panevad laulma ning mis peasi — muusikasse valatud inimkerakterid ja situatsioonid ülatavad mõtlevalle kunstnikele alati oma abistava käe. On vaid tarvis seda otsida ja tunnetada.

«Tütarlaps kuldsest läänest» (1910) on G. Puccini arvult seitsmes ooper. Võrreldes teda näiteks varem loodud «Boheemi», «Madame Butterfly» ja ülepausutatud kirgese ja tunneterohke «Toscaga» on «Tütarlaps kuldsest läänest» oma emotsionaalselt põhitooniliselt kõige lähedasem viimasele. Kuid siin on ka palju uut. Helikeel on rikastunud, võitlus vanade ooperite kaanonite vastu jätkub. Traditsiooniline kindlapiirilise eraldatus üksikute aariate, ümardatud kooride ja ansambelite ning retsitatiivide vahel ooperis peaaegu puudub. Ulatuslikud üksiknumbrilised aariad on asendunud lühemate, kuid sisult tihedate arioosodega, nad kasvavad välja retsitatiividest ja hajuvad neisse, moodustades ühte ja loogilise muusikalise terviku. Puccini ei karda proosalisi, nii-öelda mitteooperlikke olukordi ja läbinisti olustikulisi dialooge. Taolistes episoodides, muusika vokaalse külje nõrgenedes, omandab eriti suure tähtsuse orkester, mis Puccinil kõlab alati rikkalikult, huvitavalt ja sümfoniseeritult. RAT «Estonia» orkestri (dirigent V. Järvi) töö helilooja nõudliku partituuriga on üldiselt vilja kandnud. Mängitakse emotsionaalselt, muusikaalset. Siiski tahaks orkestrilt kuulda veelgi nõtkemat nüansseerimist ja kontrastiderikkamat interpretatsiooni. Veel vajaksid süvendamist vahel lausa hetkelised meeleolude muutumised koos putšiinilike dünaamiliste tõusude ja mõõnadega. Nagu seda esineb peaaegu iga ooperi puhul, nii häirib ka antud etenduses kohatine orkestri kõlaline forsseeritus ning solistide ja ansambelite katmine (eriti I vaatuses). Kahtlemata soodustab seda visalt paranevat olukorda «Estonia» teatrisaali kaugeltki mitte täiuslik akustika.

G. Puccini ooperite primaarseks väljendusvahendiks jääb orkestri kandvast osatähtsusest hoolimata siiski inimhääli. Kuidas tulid meie lauljad toime Puccini paljunõudva partituuriga? Kas suudeti D. Belasco draama

toimuvale pole siiski kohatu nõuda.

Usutava kuju julmast ja kiivast šerifist Jack Rance'ist loob G. Taleš. Siin on värve, detaile ja ohjeldamatust, moraalset laostunud inimese karakterseid jooni ning osa õiget mõistmist. Kahjuks ei küüni samasuguse tasemeni laulja vokaalne külg. G. Taleši hääli kõlab kohati liiga forsseeritult ning eri registreis ebaühtlaselt.

S. Urbi Wowkle on meeldejääv, meeleolukas ja osale vastavalt diskreetne. I. Orava Sonora jätab vokaalseid hea mulje. Loodetavasti avardub esinemiskogemustega ka noore laulja mänguline maneer ning muutub sundimatu-maks lavaline liikumine.

On tervitatav, et teater on solistide (E. Eesma, A. Pärn, A. Linnamägi, A. Aasma, E. Kärvet) kõrval rakendanud pisiosade täitjana ka ooperikoori liikmeid, kes tulid oma ülesannetega hästi toime. Kahjuks O. Montvila Wowkle'i vokaalpartii ei rahuldanud. Johni osa lahendas A. Mikk tugeva melodramaatilise kallakuga.

Koori mänguline tase on I vaatuses üsna korralik, reageeringud elavad ja põhjendatud. III vaatuses kohta seda öelda ei saa. Meeste rõõm Johnsoni tabamise puhul jääb puiseks ja kunstlikuks, täiesti passiivselt aga kulgeb episood, kus kullaotsijad keelduvad Johnsoni poomisest. Meestes tärnandud väikse protestiavalduse asemel näeme üksiküksust ja flegmaatilisust. Vokaalselt täitis koor oma ülesandeid täiesti rahuldavalt. Tööd võiks ehk veel teha rütmilise külje silumisel.

Lavakujundaja Lembit Roosa on «metsiku lääne» koloriiti hästi tabanud. Dekoratsioonid mõjuvad meeleolukalt ning tegevustikuga seotult. II vaatuses lavapildis häirib vaid üksikute detailide üliküllus. Leida Klaus'i kostüümides oli seekord ebaõnnestumisi. Sobivamaid värvikombinatsioone ja tegumode oleks tahtnud näha Minnie (A. Külvandi) kostüümides I ja II vaatuses. Küsitavaks jääb Wells Fargo Kompanii agendi Ashby «väline kujundus», mis kipub kullaotsijate hulgas liikuva ametiisiku asemel meenutama «kolme musketäri aegset» soliidsesse ikka jõudnud duellikangelast.

Kas on ooperi «Tütarlaps kuldsest läänest» lavaletoomine õigustatud? Kindlasti. Esiteks võimaldab teater oma sõpradel õppida tundma G. Puccini vähem populaarset, kuid huvitavat teost. Teiseks on ooperi repertuaarivõtmine andnud kollektiivile arengut soodustavaid ja uudeid ülesandeid, millel on suur kasvatuslik väärtus.

Saadud muljete kokkuvõtteks peatuksin lõpus ooperi lavastuslikul küljel (lavastaja P. Mägi). Siin on dünaamilikat ja tugevat olustikulisust. Üksteisele kaleidoskoopilise kiirusega järgnevad meeleoludevahetused on ilmekalt varjundatud, misantseenides on loomulikkust ja mitmekesisust. Kõige positiivse juures kerkib aga esile küsimus — kas pole lavastaja lähenenud ooperile liialt suure veristliku kalde-nurga all? Kas siit ei saagi oma alguse mõtted peaosaliste paiguti «narmasteks kärjastatud» emotsioonidest? Loomulikult oleks väärt pidada ooperi selle-taolist lahtimõtestamist puuduliku stiilitunde avalduseks. Ei. Siin on tegemist lihtsalt lavastaja poolt teadlikult rõhutatud naturalistlike momentidega. Vulkaanilisi tunneteprahvatusi ja isegi melodramatismi võib siduda Puccini ooperi ja veristliku suunaga üldse. Kuid kas on ilmingimata vajalik lasta nii solistidel kui ka orkestril oma partiid läbi viia nii ülilapsudes värvides ja tunnetuslikus forte fortis-

(libretistid G. Civinini ja C. Zangarini) ka mänguliselt õigesti lahti mõtestada?

Ooperi keskset tegelast, kogu teose eetilise mõtte kandjat — Minnie — kehastavad RAT «Estonias» Aino Külvand ja Tiina Jaaksoo. Minnie on mitmetahuline natuur. Temas on looduslapselikkus naiivsust ja naiselikkus kavalust, kiiret otsustamisvõimet ja julgust ning unistavat romantilisust, südamlikkust ja ägedaid raevupurskeid, kelmikust ja tugevat dramatismi. Minnie osatäitjale on helilooja kätte andnud rikkalikult värvipaleti, ooperikülatajaile aga lubatähe nõuda toonide ja varjundite otstarbekohast ja läbimõeldud kasutamist.

A. Külvandi ja T. Jaaksoo lähenemine vokaalselt ja mänguliselt ääretult raskele osale on põhiliselt sarnane. T. Jaaksooga võrreldes usume A. Külvandi Minnie sugestiivset mõju kullaotsijale (hiljem ka Johnsonile) märksa enam, tema suhtumine neisse on julgem, ta meenutab paljude vendade keskel üleskasvanud öde, kes oma kaaslasti läbinisti tunneb ning end seetõttu nende karedast väliskestast heidutada ei lase. Temas on osale sobivat tahumatust ja särtsu, paras annus enesekindlust, südamlikkust ja kavalust. Kontrastide kiire vaheldumine on ere ja huvitav, dramatism jõuline ja loomulikult impulsiivne. Kahevõitlus Johnsoniga haarab ja venab jäagitult. T. Jaaksoo on tütarlapselikum, naiivsem, hapram ning seetõttu pääseb ta eriti mõjule I ja II vaatuses lüürilistes stseenides, mis A. Külvandil on liiga «välja mängitud». II vaatuses üldramaatiline kulminatsioon jääb T. Jaaksool seevastu nõrgemaks, intonatsiooniliselt mitmeplaaniisemat mängu ootaks I vaatuses (enne Johnsoniga kohtumist). Erinevais lõikudes vastavad mõlemad lauljad Minnie karakterile, kuid tervikuna pole kuju veel küps. A. Külvand ja T. Jaaksoo pole leidnud Puccini muusikas tajutavat järkjärgulist dramaturgilist tõusujoont I ja II vaatuses (III vaatus langeb ära juba heliloojal endal). Tunded purskuvad esile liiga intensiivselt ning dramatism pannakse kõlama liiga vara. Muutub ju Minnie partii tegelikult dramaatiliseks alles II vaatuses, pärast stseeni Johnsoni-Ramerrezit jälitavate Rance'i ja kullaotsijatega. Ooperi teise pooleni peakisid lauljad oma väljenduslikke varusid rohkem koordineerima, puhastades neid enneaegse dramatismi ja isegi melodramaatilisuse (III vaatus) varjundeist. Kõik see tuleks osa kujundusele kindlasti kasuks.

Vokaalselt on Minnie partii A. Külvandil paremini käes. Kõrge register kõlab vabalt, häälel on tugevust, värvi ja stabiilsust. T. Jaaksoole on Minnie senistest osatäitmistest kõige raskem. Noor laulja on teinud tõhusat tööd ning see rõõmustab. Tahaks väga, et lausa füüsiliselt märgatav pingutamine kõrgete nootide laulmisel kaob, et ta vabaneb dirigendi kramplikust jälgimisest ning saavutab suurema kindluse.

Minnie kõrval on ooperis oluline koht röövlõugu juhil Dick Johnsonil (Ramerrezil). Kui teised tegelaskujud jäävad tegevustiku kestel oma sisemaailmalt ja ellusuhtumiselt endisteks, viivad temas tärnandud kahtlusemomentid (I vaatus) välja põhilisele murran-

olukorda «Estonia» teatrisaali kaugelt-
ki mitte täiuslik akustika.

G. Puccini ooperite primaarseks väljendusvahendiks jääb orkestri kandvast osatähtsusest hoolimata siiski inimhää. Kuidas tulid meie lauljad toime Puccini paljunõudva partituuri-
ga? Kas suudeti D. Belasco draama

partii tegekkult dramaatiliseks arnes II-vaatuses, pärast stseeni Johnsoni-Ramerrezi jälitavate Rance'i ja kulla-otsijatega. Ooperi teise pooleni peak-
sid lauljad oma väljenduslikke varu-
sid rohkem koordineerima, puhastades neid enneaegse dramatismi ja isegi melodramaatilise (III vaatus) var-
jundeist. Kõik see tuleks osa kujundu-
se kindlasti kasuks.

Vokaalselt on Minnie partii A. Kül-
vandil paremini käes. Kõrge register
kõlab vabalt, häälel on tugevust, värvi
ja stabiilsust. T. Jaaksoole on Minnie
senimest osatäitmistest kõige raskem.
Noor laulja on teinud tõhusat tööd
ning see rõõmustab. Tahaks väga, et
lausa füüsiliselt märgatav pingutamine
kõrgete nootide laulmisel kaob, et ta
vabaneb dirigendi kramplikust jälgi-
misest ning saavutab suurema kindluse.

Minnie kõrval on ooperis oluline
koht röövlilõugu juhil Dick Johnsonil
(Ramerrezil). Kui teised tegelaskujud
jäävad tegevustiku kestel oma sisema-
ilmalt ja ellusuhtumiselt endisteks,
viivad temas tärganud kahtlusemomen-
did (I vaatus) välja põhilisele murrang-
ule. Mõistes, et tema senine elutee oli
vääralt valitud, astub ta koos Minnie-
ga vastu uuele tulevikule. Jällegi osa,
mis nõuab mitmekülgset nii laulus
kui ka mängus.

Kalju Karaski vokaalne külg pakub
elamust. Ta esitab oma partii kindlalt,
häälel on muutunud kandvamaks (üle-
mine register võiks vaid kõlada vaba-
malt!), lüürilised episoodid on esitatud
ilmekalt. Seal aga, kus pehme kanti-
leen peaks asenduma mehisuse ja tar-
mukusega, jääb K. Karaskil vajaka.
Kuna selletaolisi momente pole vähe,
kaotab laulja kohati mängulise juht-
liini ning Johnsoni kuju muutub rabe-
daks ja üheplaaniliseks. Nii jääb Ra-
merrezi ümberkujunemine pinnapeal-
seks, III vaatuse finaalis (välja arva-
tud Johnsoni ariooso) on tunda isegi
nii-õelda kõrvaltvaatajalikke momen-
te. Ometi otsustatakse just siin tema
enda elu ja surma küsimust! Hea, et
laulja pole libastunud melodramaatili-
susele, kuid elulisemat reageerimist

vaid ja uudeid ülesandeid, mille
suur kasvatuslik väärtus.

Saadud muljete kokkuvõttena pea-
tuksin lõpus ooperi lavastuslikul kül-
jel (lavastaja P. Mägi). Siin on dünaa-
mikak ja tugevat olustikulisust. Üks-
teisele kaleidkoopilise kiirusega järg-
nevad meeleoludevahetused on ilmekalt
varjundatud, misantstseenides on loo-
mulikkust ja mitmekesisust. Kõige po-
sitiivse juures kerkib aga esile küsi-
mus — kas pole lavastaja lähenenud
ooperile liialt suure veristliku kalde-
nurga all? Kas siit ei saagi oma alguse
mõtted peaosaliste paiguti «narmasteks
kärjstatud» emotsioonidest? Loomuli-
kult oleks väärid pidada ooperi selle-
taolist lahtimõtestamist puuduliku
stiilitunde avalduseks. Ei, Siin on te-
gemist lihtsalt lavastaja poolt teadli-
kult rõhutatud naturalistlike momen-
tidega. Vulkaanilisi tunneteprahvatusi
ja isegi melodramatismi võib siduda
Puccini ooperi ja veristliku suunaga
üldse. Kuid kas on ilmtingimata vaja-
lik lasta nii solistidel kui ka orkestril
oma partiid läbi viia nii ülipaksudes
värvides ja tunnetuslikus forte fortis-
simos? Kas on tarvis dramatismi nii
tugevalt üles kruvida seal, kus ta na-
gunii on olemas? Kaldun arvama, et
tagasihoidlikuma ekspressiivsusega esi-
tatud, kuid samal ajal peensuseni lä-
bimõeldud ja -tõetatud teos haarab
praegusest isegi enam. Ja kuigi Pucci-
ni «Tütarlast kuldsest läänest» peeta-
takse üheks tema veristlikumaks oope-
riks, võimaldab muusika ka teistsu-
guseid lavastuslikke suundi. Millised
need ainuõiged on, seda on raske öelda.
Seepärast jäägu avaldatud mõtete üle
otsustamine muusikasõpradele, kes õh-
tuti kella seitsmeks teatrisse ruttavad.

Helga Tõnson